

Yr Economi Sylfaenol

Ymateb i Adroddiad Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig

Ym mis Ebrill 2025, cyflwynodd Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig adroddiad i Lywodraeth Cymru yn dilyn ei ymchwiliad i'r Economi Sylfaenol.

Mae'r adroddiad yn cynnwys 10 argymhelliad. Dyma ymateb Llywodraeth Cymru i'r argymhellion hynny.

Er mwyn golygu enw'r adran, y teitl a'r dyddiad, cliciwch ddwywaith ar y pennyn i nodi'r pennyn a'r troedyn i'w golygu.

Cynnwys

1. Cyflwyniad	3
2. Ymatebion i Argymhellion Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig.....	5
Argymhelliad 1.....	5
Argymhelliad 2.....	5
Argymhelliad 3.....	6
Argymhelliad 4.....	6
Argymhelliad 5.....	7
Argymhelliad 6.....	7
Argymhelliad 7.....	8
Argymhelliad 8.....	9
Argymhelliad 9.....	10
Argymhelliad 10.....	11

1. Cyflwyniad

Mae'r gwasanaethau a'r cynnyrch yn yr Economi Sylfaenol yn darparu'r nwyddau a'r gwasanaethau sylfaenol y mae pob dinesydd yn dibynnu arnynt er mwyn ein cadw ni'n ddiogel, yn gadarn ac yn waraidd.

Mae'r Economi Sylfaenol yn un o ymrwymiadau'r Rhaglen Lywodraethu ac mae'n ganolog i Genhadaeth Economaidd Llywodraeth Cymru.

Mae Llywodraeth Cymru yn canolbwyntio'n strategol ar y sectorau canlynol o'r Economi Sylfaenol:

- gwasanaethau gofal ac iechyd (gan gynnwys gofal cymdeithasol a gofal plant)
- rheoli tai cymdeithasol
- adeiladu cartrefi ac adeiladau masnachol, ynni a chyfleustodau
- bwyd
- siopau a gwasanaethau'r stryd fawr
- twristiaeth
- trafnidiaeth gyhoeddus.

Dyma amcanion Llywodraeth Cymru ar gyfer meithrin yr economi sylfaenol:

- Nodi a chefnogi cyfleoedd i ddarparu mwy o swyddi, swyddi gwell a swyddi gwyrddach a hyrwyddo gwaith teg.
- Rhoi "mwy o fodd i fyw i aelwydydd" trwy helpu i gynyddu cyflogau trwy gynlluniau fel y Cyflog Byw Gwirioneddol, gan helpu i wneud hanfodion sylfaenol yn haws eu fforddio.
- Adeiladu cadwyni cyflenwi lleol i gadw pobl, sgiliau a chyfoeth yng Nghymru.
- Cyfrannu at fynd i'r afael â'r argyfyngau hinsawdd a natur.
- Annog pobl i gyd-arloesi a chyd-arbrofi i wella nwyddau a gwasanaethau sylfaenol, yn enwedig y rheini sy'n cyfrannu at seilwaith cymdeithasol gwydn, megis trwy brosiectau cydweithredol neu gymunedol.

Mae adroddiad Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig yn cynnwys casgliadau ac argymhellion defnyddiol a fydd yn llunio gweithgareddau Llywodraeth Cymru yn ymwneud â'r economi sylfaenol yn y dyfodol. Mae'r adroddiad hwn yn darparu ymatebion i bob un o argymhellion y Pwyllgor.

2. Ymatebion i Argymhellion Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig

Argymhelliad 1

Dylai Llywodraeth Cymru ddefnyddio'r diffiniad deuol a ddatblygwyd gan yr Athro Karel Williams a Chynghrair Sylfaenol Cymru fel sail i'w gwaith ar yr economi sylfaenol. Dylai hefyd weithio gydag ymarferwyr i greu diffiniadau syml, un llinell i gynyddu ymwybyddiaeth o'r economi sylfaenol, a chyfleu'r rhain yn ehangach i sefydliadau

Ymateb: Derbyn

Ym mis Mehefin 2024, dechreuodd y gwaith o ymgysylltu â rhanddeiliaid er mwyn cadarnhau dealltwriaeth o ddulliau gweithredu'r economi sylfaenol a sut i'w mabwysiadu. Roedd y rhanddeiliaid yn cynnwys 'ymarferwyr' yr economi sylfaenol, academyddion sy'n gweithio ym maes yr economi sylfaenol, melinau trafod, sefydliadau sy'n ymgychu, pobl sy'n gweithio'n agos gyda chyrrff angori a chyrrff cyhoeddus ar bynciau cysylltiedig, gweithwyr proffesiynol caffael, ac unigolion tebyg eraill. Yn dilyn yr ymgynghoriad hwn, cyhoeddwyd diffiniad polisi a datganiad cenhadaeth wedi'u diweddarau ar 28 Ebrill 2025:

[Yr economi sylfaenol: datganiad cenhadaeth \[HTML\] | LLYWODRAETH. CYMRU](#)

Mae'r Datganiad Cenhadaeth yn egluro diffiniad a dull gweithredu Llywodraeth Cymru yn ymwneud â'r economi sylfaenol. Mae'r diffiniad yn cynnwys elfennau ansoddol ac elfennau yn ymwneud â sectorau.

Hefyd, mae'r Datganiad yn cynnwys amcanion dull gweithredu Llywodraeth Cymru yn ymwneud â'r economi sylfaenol, yn ogystal â disgrifiad o'r adnoddau a ddefnyddir gennym i'w hysgogi. Nod y datganiad cenhadaeth yw hyrwyddo dealltwriaeth gyffredin o gysyniad yr economi sylfaenol ymhlith ystod ehangach o randdeiliaid.

Goblygiadau ariannol: Dim

Argymhelliad 2

Dylai Llywodraeth Cymru ddatblygu nifer o ddangosyddion perfformiad allweddol i hybu dealltwriaeth o'r hyn y mae am ei gyflawni drwy ymyriadau economi sylfaenol. Dylai hefyd gydweithio â phartneriaid i lunio cynllun cyflawni economi sylfaenol sy'n nodi'r camau y bydd Llywodraeth Cymru ac eraill yn eu cymryd i gyflawni ei hamcanion..

Ymateb: Derbyn mewn egwyddor

Fel rhan o'r gwaith i ddatblygu'r datganiad cenhadaeth, lluniwyd rhestr hir o fetrigau i fonitro cynnydd tuag at gyflawni ein hamcanion ar gyfer yr economi sylfaenol. Bydd gwaith yn cael ei wneud i ddefnyddio'r rhestr hir hon i greu set o ddangosyddion perfformiad allweddol sy'n gysylltiedig â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol er mwyn egluro'r uchelgais. Bydd prospectws economi sylfaenol ar gyfer y dyfodol yn cael ei baratoi mewn ymgynghoriad â rhanddeiliaid, a bydd modd ei gyflwyno yn chwarter cyntaf 2026 fel cynllun i'w ystyried gan y weinyddiaeth newydd yn dilyn etholiad y Senedd ym mis Mai 2026.

Goblygiadau ariannol: Nid oes unrhyw oblygiadau ariannol uniongyrchol, ond mae'n bosibl y bydd gan y prospectws economi sylfaenol y dyfodol effeithiau cysylltiedig ar y gyllideb.

Argymhelliad 3

Dylai Llywodraeth Cymru roi mwy o ffocws ar gefnogi dull o'r gwaelod i fyny at yr economi sylfaenol. Fel rhan o'r dull hwn, dylai wneud y canlynol:

- Gweithio gyda phartneriaid i dreialu a gwerthuso 'cynghreiriau y rhai sy'n barod' i gyflawni newid mewn rhai meysydd economi sylfaenol allweddol, gan gynnwys nodi cyfleoedd i dreialu dull gweithredu tebyg i 'skunkworks'.
- Datblygu dulliau llai rhagnodol o ymdrin â chyllid grant sy'n cefnogi arloesedd ac yn grymuso sefydliadau i gyflawni blaenoriaethau cymunedol.

Ymateb: Derbyn

Trwy ein cymuned ymarfer economi sylfaenol, sydd wedi'i chynyddu i ehangu cyrhaeddiad ar draws sectorau sylfaenol, byddwn yn gweithio gyda rhanddeiliaid i nodi cyfleoedd a allai elwa o dreialu dull gweithredu tebyg i skunkworks. Mae'r gymuned ymarfer wedi cael ei sbarduno gan ddull gweithredu o'r gwaelod i fyny, ac mae'r gweithgareddau wedi cael eu hysgogi gan rhanddeiliaid sydd eisiau sicrhau newid. Byddwn yn defnyddio'r gwersi a ddysgwyd o'r gymuned ymarfer bwyd er mwyn llunio rhagor o 'cynghreiriau y rhai sy'n barod'.

Goblygiadau ariannol: I'w benderfynu yn amodol ar nodi cyfleoedd posibl i ddefnyddio dulliau gweithredu tebyg i skunkworks.

Argymhelliad 4

Dylai Llywodraeth Cymru ystyried pa wersi y gellid eu dysgu o feysydd polisi trawsbynciol eraill i brif ffrydio dull economi sylfaenol ar draws y llywodraeth, a nodi sut mae'n bwriadu cymhwyso'r gwersi hyn erbyn mis Medi 2025.

Ymateb: Derbyn

Bydd fîm yr economi sylfaenol yn cydweithio â meysydd polisi eraill, fel Gwaith Teg, i nodi sut y gallai'r dulliau gweithredu hyn gefnogi rhagor o waith traws-lywodraethol.

Goblygiadau ariannol: Dim

Argymhelliad 5

Er mwyn cefnogi camau dysgu, lledaenu a graddio arfer da, dylai Llywodraeth Cymru gyhoeddi canfyddiadau allweddol yn sgil gwerthusiadau o fentrau economi sylfaenol mewn un lle. Dylid ymgorffori'r rheini, wedyn, yn ei gwaith craffu ar ba mor effeithiol y mae sefydliadau gwasanaethau cyhoeddus yn cyflawni blaenoriaethau'r economi sylfaenol. At hynny, dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda phartneriaid i nodi prosiectau llwyddiannus yr economi sylfaenol y mae'n dymuno eu cynyddu, a nodi ei chynlluniau i wneud hynny

Ymateb: Derbyn

Mae tudalen bwrpasol ar gyfer yr economi sylfaenol wedi'i chreu ar wefan Llywodraeth Cymru, sy'n cynnwys astudiaethau achos sy'n cyhoeddi allbynnau a phrofiadau o brosiectau, ynghyd ag adnoddau eraill. Yn ogystal, mae gan Cynnal Cymru, partner cyflenwi cymuned ymarfer yr economi sylfaenol, ddeunydd pwrpasol ar ei wefan ar gyfer yr economi sylfaenol, gan sicrhau bod amrywiaeth o adnoddau dysgu a chynnwys ymchwil ar gael. Bydd fîm yr economi sylfaenol yn sicrhau bod y ddwy wefan yn cael eu cynnal a'u diweddarau yn rheolaidd er mwyn sicrhau mynediad at wybodaeth a dysgu cyfredol. Hefyd, bydd fîm yr economi sylfaenol yn gweithio gyda phartneriaid drwy'r gymuned ymarfer i ofyn am awgrymiadau ar gyfer gweithgareddau ehangu, a bydd unrhyw gynlluniau y cytunir arnynt yn cael eu hychwanegu at wefannau Llywodraeth Cymru a Cynnal Cymru.

Goblygiadau ariannol: Dim

Argymhelliad 6

Dylai Llywodraeth Cymru amlinellu'r modd y bydd yn gwella'r cymorth ariannol tymor hwy sydd ar gael i fentrau llwyddiannus yr economi Yr Economi Sylfaenol 7 sylfaenol, y mae angen cymorth parhaus arnynt. Dylai hyn gynnwys dadansoddi'r modd y gellir defnyddio'r trefniadau twf lleol olynol i'r Gronfa Ffyniant Gyffredin, i gefnogi sefydliadau'r economi sylfaenol.

Ymateb: Derbyn

Mae darpariaeth cyllideb bresennol yr economi sylfaenol yn caniatáu ar gyfer ariannu gweithgarwch Busnesau Cymru ar gyfer yr economi sylfaenol yn benodol, cyflawni gwaith y gymuned ymarfer, rhaglenni gwaith y sector adeiladu

trwy Ragoriaeth Adeiladu yng Nghymru, a swm cymharol fach o gyllid gwerth £250,000 i gefnogi gweithgarwch prosiectau. Bydd fîm yr economi sylfaenol yn cynorthwyo partneriaid prosiect trwy'r gymuned ymarfer i nodi prosiectau sydd ag uchelgais a photensial i ehangu, ac archwilio ffynonellau cyllid eraill a allai gefnogi gweithgarwch o'r fath.

Goblygiadau ariannol: Dim

Argymhelliad 7

Mewn perthynas â gwella cyfleoedd caffael i fusnesau bach a chanolig yn yr economi sylfaenol, dylai Llywodraeth Cymru gymryd y camau a ganlyn:

- Amlinellu'r modd y bydd yn gweithio gyda phartneriaid i ledaenu a chynyddu arfer gorau i gefnogi busnesau bach a chanolig yr economi sylfaenol ledled Cymru i dendro am gyfleoedd caffael yn y sector cyhoeddus.
- Nodi'r modd mae'n bwriadu defnyddio ei phwerau o dan Ddeddf Caffael 2023 a Deddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus (Cymru) 2023 er mwyn cefnogi mwy o wariant gyda busnesau bach a chanolig eu maint yng Nghymru, a sefydliadau trydydd sector..

Ymateb: Derbyn

Trwy brif ffrydio amcanion yr economi sylfaenol fel rhan o weithgarwch Busnes Cymru, mae cymorth penodol yn cael ei ddarparu ar gyfer busnesau sy'n gweithredu yn y sectorau sylfaenol. Er enghraifft, bydd cyfres o Sioeau Teithiol Cyflenwyr Busnes Cymru yn cael eu cynnal ledled Cymru ym mis Mai a mis Mehefin eleni, gyda'r nod o helpu cyflenwyr sylfaenol i ddod o hyd i gontractau'r sector cyhoeddus, gwneud cais amdanynt, a'u hennill, gan ddeall y newidiadau mawr i reoliadau caffael. Am y tro cyntaf erioed, y llynedd cynhaliwyd digwyddiadau Expo yn ymwneud â'r economi sylfaenol yn y Gogledd a'r De. Denodd y digwyddiadau dros 1,100 o gynrychiolwyr cofrestredig ac roedd cyfle i gyflenwyr gyfarfod â phrif brynwyr y sector cyhoeddus a manteisio ar wasanaethau cymorth er mwyn gwneud cais am gontractau yn y dyfodol. Bydd yr Expos yn cael eu cyflwyno eto'r hydref nesaf.

Nod Deddf Caffael 2023 yw creu proses gaffael gyhoeddus fwy hygyrch a thryloyw ar gyfer busnesau bach a chanolig (BBaChau) a sefydliadau'r trydydd sector. Mae mwy o dryloywder ar gyfer cyflenwyr yn golygu y byddant yn gallu gweld yr holl gyfleoedd tendro mewn un lle, yn ogystal â chynyddu tryloywder llifoedd caffael, gan roi mwy o amser i fusnesau baratoi ar gyfer cyfleoedd tendro perthnasol a chael mynediad at gymorth sydd ar gael drwy wasanaeth Busnes Cymru. Mae'r Ddeddf yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau contractio roi sylw dyledus i'r rhwystrau y mae busnesau bach a chanolig yn eu hwynebu ac ystyried mesurau i ddileu neu leihau'r rhwystrau hyn. Mae Deddf Caffael 2023 a Deddf

Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus (Cymru) 2023 Llywodraeth Cymru yn cynnwys rheolau gwell yn ymwneud â thaliadau prydlon a fydd yn helpu i sicrhau bod cadwyni cyflenwi'r sector cyhoeddus yn gweithredu'n fwy effeithiol.

Mae Deddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus (Cymru) 2023 yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff cyhoeddus adrodd ar sut mae eu prosesau caffael yn cyfrannu'n gyffredinol at lesiant yng Nghymru trwy gofnodi metrigau lesiant ac adrodd arnynt. Bydd y rhain yn destun ymgynghoriad cyhoeddus dros yr haf ond disgwylir iddynt gynnwys gwybodaeth am faint o gyllid caffael sy'n cael ei wario ar fusnesau, busnesau bach a chanolig a sefydliadau'r trydydd sector yng Nghymru.

Mae Deddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus (Cymru) 2023 hefyd yn cynnwys dyletswyddau rheoli contractau a chadwyni cyflenwi ar gyfer gwasanaethau adeiladu ac allanoli mawr. Ar gyfer y maes adeiladu, bydd cymalau enghreifftiol yn cael eu cyhoeddi mewn chwe chategori lle mae angen gwelliannau. Mae hyn yn cynnwys darparu cyfleoedd i fusnesau bach a chanolig a sefydliadau trydydd sector ennill contractau mewn cadwyni cyflenwi adeiladu. Cynhelir ymgynghoriad ar y cymalau hyn yn ystod yr haf a'r nod yw sicrhau eu bod yn dod i rym cyn diwedd tymor y Senedd hwn yn 2026.

Goblygiadau ariannol: Dim

Argymhelliad 8

Dylai Llywodraeth Cymru amlinellu'r modd y bydd yn defnyddio deddfwriaeth gaffael ddiweddar i wneud y mwyaf o werth cymdeithasol caffael ar draws sefydliadau sector cyhoeddus datganoledig. Dylai ddarparu hyfforddiant wedi'i deilwra i staff caffael i'w galluogi i roi hyn ar waith

Ymateb: Derbyn

Mae'r Ddeddf Caffael yn caniatáu gweithdrefnau mwy hyblyg ac yn hyrwyddo proses o ystyried ffactorau y tu hwnt i'r pris isaf yn unig, megis gwerth cymdeithasol, arloesedd a chynaliadwyedd. Nid yw tendrau yn cael eu hasesu bellach ar sail y Tendir Mwyaf Manteisiol yn Economaidd, ond ar sail y Tendir Mwyaf Manteisiol. Mae hyn yn cael gwared ar y meini prawf 'economaidd' ac yn golygu bod modd rhoi mwy o flaenoriaeth i werth cymdeithasol. Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi Nodyn Polisi Caffael Cymru (WPPN) 003: Cymalau gwerth cymdeithasol/buddion cymunedol drwy gaffael cyhoeddus er

mwyn helpu awdurdodau contractio i gyflawni amcanion gwerth cymdeithasol trwy eu gweithgarwch caffael.

Mae Llywodraeth y DU wedi datblygu rhaglen ddysgu a datblygu gynhwysfawr er mwyn sicrhau bod gan randdeiliaid ddigon o hyfforddiant yn ymwneud â Deddf Caffael 2023. Mae'r dysgu pwrpasol yn helpu i sicrhau bod awdurdodau contractio Cymru yn deall sut maen nhw'n gallu defnyddio elfennau hyblyg o'r drefn newydd mewn ffordd sy'n cydymffurfio â'r gofynion.

Gan ganolbwyntio ar flaenoriaethau sector cyhoeddus Cymru a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru), mae Llywodraeth Cymru wedi datblygu cynhyrchion dysgu dwyieithog ar gyfer awdurdodau contractio datganoledig Cymru. Mae'r hyfforddiant hwn yn ategu'r dysgu craidd a gynigir gan Lywodraeth y DU ac yn ymgorffori gofynion o dan y Ddeddf Caffael, y dyletswyddau Caffael Cymdeithasol Gyfrifol yn Neddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus (Cymru) a Deddf Caffael y Gwasanaeth Iechyd (Cymru).

Mae Deddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus (Cymru) 2023 yn ei gwneud yn ofynnol i gyrrff cyhoeddus osod amcanion ar gyfer sut y byddant yn cyflawni nodau llesiant ac yn adrodd bob blwyddyn ar y graddau y maent wedi cyflawni'r amcanion hyn. Unwaith y bydd y dyletswyddau Caffael Cymdeithasol Gyfrifol yn dod i rym yn llawn, byddant yn ei gwneud yn ofynnol i bob corff cyhoeddus a gwmpesir gan y dyletswyddau wneud y cyfraniad mwyaf posibl at gyflawni canlyniadau llesiant ar sail eu holl weithgarwch caffael.

Mae Deddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus (Cymru) 2023 yn cynnwys ymrwymiad i gefnogi staff caffael wrth weithredu'r dyletswyddau caffael cymdeithasol gyfrifol. Mae'r ymrwymiad hwn yn cynnwys datblygu canllawiau, darparu gwybodaeth, a chynnal deialog barhaus gyda'r gymuned gaffael er mwyn ei helpu i gyflawni ei rolau yn effeithiol.

Goblygiadau ariannol: Dim

Argymhelliad 9

Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda sefydliadau angori mewn gwasanaethau cyhoeddus datganoledig i sicrhau bod dulliau 'tyfu eich gweithlu eich hun' yn cael eu datblygu a'u cynyddu ar draws Cymru, gan ddefnyddio dull hyblyg sy'n diwallu anghenion lleol cyflogwyr a chymunedau..

Ymateb: Derbyn

Mae prif sefydliadau'r sector cyhoeddus yn gyflogwyr mawr ac maent yn cynnig cyfle pwysig i ddarparu cyfleoedd gwaith teg i gymunedau lleol.

Mae rhai byrddau iechyd wedi mabwysiadu modelau er mwyn recriwtio pobl o'u cymunedau lleol a chynorthwyo recriwtiaid i gwblhau prentisiaethau a mathau

eraill o ddysgu seiliedig ar waith er mwyn datblygu eu sgiliau a'u cymwysterau a chamu ymlaen yn eu gyrfa yn y sefydliad. Mae gennym gyfle i ddysgu ac ehangu'r modelau recriwtio 'tyfu eich gweithlu eich hun' mewn cymunedau lleol er mwyn denu ymgeiswyr o'r gymuned ehangach trwy brosesau dysgu seiliedig ar waith a phrentisiaethau i ennill, dysgu a datblygu gyrfaedd yn y system iechyd a gofal. Byddwn yn gweithio gydag AaGIC i gyhoeddi canllawiau i ehangu a lledaenu modelau recriwtio 'tyfu eich gweithlu eich hun' yn y gymuned leol.

Yn ogystal, mewn ymateb i'w gamau gweithredu yn y Cynllun Gweithredu Cenedlaethol ar gyfer y Gweithlu, lluniodd AaGIC Adroddiad Gwerthuso – Prentisiaethau Gradd mewn Gofal Iechyd a gyflwynwyd i'r Bwrdd Gweithredu Strategol ar gyfer y Gweithlu. Fel rhan o lythyr cylch gorchwyl AaGIC ar gyfer 25/26, gofynnir i'r sefydliad ddatblygu cynllun i ymgymryd â rhagor o waith ymchwil a chynnal ymgynghoriad manwl yn ymwneud ag effaith bosibl prentisiaethau gradd ar feysydd galwedigaethol gwahanol. Dylai hyn ystyried y gwaith sy'n cael ei wneud ar hyn o bryd gan MEDR i adnewyddu ei fframwaith prentisiaethau.

Mae'r rhaglen 'tyfu eich gweithlu eich hun' a ddatblygwyd gan Fwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda yn cael ei hyrwyddo fel astudiaeth achos trwy wefan cymuned ymarfer yr economi sylfaenol: Tyfu eich gweithlu eich hun – Dull Hywel Dda o feithrin sgiliau a llesiant lleol – Cynnal Cymru. Byddwn yn ymgysylltu ledled y sector iechyd er mwyn annog pobl i fabwysiadu dulliau tebyg sy'n adlewyrchu blaenoriaethau'r gweithlu lleol.

Mae awdurdodau lleol eisoes yn gyflogwyr lleol pwysig, ac mae gan rai ohonynt farchnadoedd cyflogaeth lleol daearyddol fawr, ond prin, tra bod eraill yn rhannu cronfa ranbarthol o bobl o fewn pellter cymudo hwylus i sawl cyflogwr sector cyhoeddus. Mae gweithgareddau ar waith i gefnogi'r broses o recriwtio pobl i rai swyddi y mae'n anodd recriwtio staff iddynt a'u cadw, fel cynllunio ac iechyd yr amgylchedd. Byddwn yn archwilio cyfleoedd ar gyfer camau eraill yn y sector trwy godi'r mater yn y Cyngor Partneriaeth er mwyn sicrhau bod Arweinwyr yn gwybod amdano, gan hyrwyddo dysgu ar y cyd a nodi'r hyn y gallai Llywodraeth Cymru ei wneud i ddarparu cymorth.

Goblygiadau ariannol: Dim

Argymhelliad 10

Dylai Llywodraeth Cymru gymryd y camau canlynol o fewn ei phwerau datganoledig er mwyn gwella cyflog ac amodau yn y sectorau cyhoeddus a phreifat:

- Defnyddio llythyrau cylch gwaith i osod gofynion ar gyfer cyrff cyhoeddus a gwmpesir gan y rhain i wella cyflog ac amodau gwaith, a gweithio gyda

phartneriaid cymdeithasol i ddatblygu a chytuno ar safonau gofynnol cyffredin ar gyfer cyflog ac amodau gwaith yn y sector cyhoeddus datganoledig.

- Gweithio'n gyflym gyda phartneriaid cymdeithasol i ddatblygu cynigion cymesur i gefnogi gwaith teg drwy gymorth ariannol Llywodraeth Cymru, a dechrau cyflwyno'r rhain erbyn diwedd 2025. Fel rhan o'r Yr Economi Sylfaenol 8 gwaith hwn, dylai'r Llywodraeth, hefyd, ystyried y modd y gall dull Gwaith Teg yn Gyntaf (Fair Work First) Llywodraeth yr Alban lywio datblygiadau yng Nghymru.

Ymateb: Derbyn mewn egwyddor

Ym mis Rhagfyr 2024, ysgrifennodd y Prif Weinidog at bob corff cyhoeddus yng Nghymru, gan eu hannog i ystyried manteision mabwysiadu'r Cyflog Byw Gwirioneddol a bod yn gyflogwr achrededig y Cyflog Byw Gwirioneddol. Mae hyn yn dilyn gohebiaeth debyg yn ystod y blynyddoedd blaenorol. Hefyd, rydym yn cydweithio â Cynnal Cymru, partner achredu'r Cyflog Byw Gwirioneddol yng Nghymru, gan ddarparu cyllid blynyddol iddo. Mae'r cymorth hwn yn gwella gallu Cynnal Cymru i ymgysylltu â chyflogwyr, gan gynnwys cyrff cyhoeddus. Rydym yn disgwyl i sefydliadau yng Nghymru sy'n derbyn cyllid cyhoeddus, gan gynnwys cyrff cyhoeddus, lofnodi'r Cod Ymarfer ar Gyflogaeth Foesegol mewn Cadwyni Cyflenwi. Mae'r Cod yn cynnwys 12 ymrwymiad, ac un ohonynt yw i sefydliadau sy'n llofnodi'r cod ymarfer ystyried talu'r Cyflog Byw Gwirioneddol a bod yn sefydliad achrededig y Cyflog Byw Gwirioneddol.

Mae gan GIG Cymru strwythurau ffurfiol cadarn a sefydledig ar gyfer gwaith partneriaeth gymdeithasol. Mae Llywodraeth Cymru, cyflogwyr y GIG ac undebau iechyd yn gweithio gyda'i gilydd mewn partneriaethau agored sy'n seiliedig ar ymddiriedaeth gyda'r nod cyffredin o wella bywyd gwaith staff y GIG a nodi sut y gellir gwella gwasanaethau'r GIG. Mae'r strwythurau partneriaeth gymdeithasol ffurfiol yn cynnwys Fforymau Partneriaeth Lleol cyflogwyr/undeb ym mhob bwrdd iechyd, ymddiriedolaeth ac awdurdod iechyd arbennig sy'n sicrhau bod telerau ac amodau cenedlaethol a blaenoriaethau partneriaeth genedlaethol yn cael eu cyflawni oddi mewn i gylch gorchwyl pob cyflogwr GIG Cymru. Ar lefel genedlaethol, mae Fforwm Partneriaeth Cymru yn fforwm teirochrog sy'n gwneud gwaith pwysig yn nodi blaenoriaethau ar gyfer materion cyflog ac amodau gwaith – er enghraifft sicrhau bod elfennau o'n cytundebau ar y cyd sy'n ymwneud â chyflogau a materion eraill yn cael eu cyflawni'n gyson.

O safbwynt cyrff hyd braich, mae dogfennau'r fframwaith yn amlinellu'r trefniadau disgwyliedig ar gyfer rheoli staff ac egwyddorion Llywodraeth Cymru yn ymwneud â sefydlu systemau cyflog teg (sy'n cynnwys talu'r Cyflog Byw Gwirioneddol, a sicrhau cydraddoldeb cyflog i'r rhai sydd â'r cyfraddau cyflog isaf). Er mwyn ategu ymrwymiad Rhaglen Lywodraethu Llywodraeth Cymru i fynd i'r afael â gwahaniaethau cyflog, ac wth weithio mewn partneriaeth

gymdeithasol, mae camau wedi'u cymryd i ystyried cysoni cyfraddau cyflog a thelerau ac amodau gweithwyr ar draws cyrff hyd braich. Mae'r gwaith hwn yn parhau.

Mae is-grŵp o'r Cyngor Partneriaeth Gymdeithasol wedi'i ffurfio a bydd yn ystyried gwaith teg yn ymwneud â chyllid grant Llywodraeth Cymru i fusnesau. Mae'r grŵp yn cynnwys sefydliadau cynrychiolwyr cyflogwyr a chynrychiolwyr undebau llafur. Mae'r is-grŵp wedi cytuno ar gynllun gwaith, sy'n cynnwys rhoi ystyriaeth i ddull gweithredu Gwaith Teg yn Gyntaf Llywodraeth yr Alban. Disgwylir y bydd y grŵp yn gorffen ei waith ar ddiwedd 2025. Bydd y Cyngor Partneriaeth Gymdeithasol a Gweinidogion Cymru yn ystyried cyngor y grŵp.

Goblygiadau ariannol: Dim